

Jan Sturm

Van de Voorzitter a.i.

'De VON is ook niet meer wat ze geweest is, hè?', verzuchtte ik laatst tegen een collega. Geen wereldschokkende of anderszins belangrijke observatie, dunkt me. Ik kan me zelfs heel goed voorstellen dat tientallen VONners en niet-VONners, al dan niet gekweld door schuldgevoelens of vervuld van leedvermaak, mij met deze constatering zijn voorgedaan. Wat me ertoe bracht zo'n 'volkswijsheid' te debiteren, weet ik niet eens meer. Dat er geen Kokon¹ meer is die een VON-conferentie organiseert over (moedertaal)onderwijs en basisvorming? Dat er geen kwikgroepje 'Tekeergaan met de Tekstverwerker' bestaat? Dat er geen WAR-boek in de maak is over fictie-onderwijs met de uitdagerende ondertitel: 'Van een beetje voelen tot zeker weten'? Dat *Moer* nog geen artikelenreeks heeft 'Braet bakt ze bruin'?

Zoals gezegd, ik weet het niet meer en het is ook niet belangrijk. Want pas 's avonds voor het slapen gaan, brak het goede inzicht door: natuurlijk is de VON niet meer wat ze geweest is! En dat is maar goed ook. Stel je voor, ruim twintig jaar bestaan en niet veranderen? Dat is pas de dood in de pot! Als de VON nog maar weet wat ze vroeger wilde en wat ze nu wil en als de VONners dat maar breed ondersteunen, dan is er geen vuiltje aan de lucht. Dan moet je misschien eigentijdse vormen vinden om die wil te organiseren, maar dat moet te doen zijn.

Wat de VON wilde, is natuurlijk niet zo moeilijk te achterhalen. Voor een gedegen historische reconstructie zou ik vanzelfsprekend mijn archief in moeten duiken, *Moer* moeten bestuderen en vooral de VON-Info's moeten analyseren — daarin verschenen immers bijvoorbeeld de verslagen van de ledenvergaderingen, de beleidsnota's en de oproepen voor bepaalde initiatieven. Mijn bronnenmateriaal heb ik letterlijk onder handbereik terwijl ik dit zit te schrijven; eerlijk gezegd heb ik ook al een heleboel uitgezocht, omdat ik bij gelegenheid wel eens een analyse en interpretatie van de oprichting van de VON wil geven. Maar ik kies er bij deze gelegenheid voor mijn subjectieve beeld te presenteren van wat de VON wilde. Ik doe dat aan de hand van drie slogans die de VON hanteerde.

Die VON-slogans zijn hier en daar wat gedateerd, maar hoewel je ze steeds minder vaak in hun oorspron-

kelijke formulering bijvoorbeeld in *Moer* tegenkomt, zullen veel VONners zich ze nog wel herinneren.

Moedertaalonderwijs van kleuterschool tot en met universiteit: het longitudinale uitgangspunt

Dat uitgangspunt heeft vooral met materiaalontwikkeling en de aansluiting tussen de verschillende schooltypes te maken. Leerplannen voor moedertaalonderwijs op verschillende scholen moeten inhoudelijk op elkaar aansluiten, zodat ook de praktijken op elkaar aansluiten. Maar het heeft ook met de zelfbewustheid van docenten als groep te maken: met ons allen staan we gelijkelijk voor hetzelfde ideaal en de verwezenlijking daarvan. De kleuterleidster, maar ook de wetenschappelijke medewerker; de MBO-docent, maar ook de VWO-docent.

Moedertaalonderwijs en toch geen Nederlands: het latitudinale uitgangspunt

Deze slogan vraagt er aandacht voor dat leerlingen op school de hele dag door, bij alle vakken, bezig zijn met taal. Ze leren de taal van de biologie, van de geschiedenis, van de natuurkunde, van de autotechniek, van het koken en ga zo maar door. Dus niet alleen de docent Nederlands is verantwoordelijk voor het moedertaalonderwijs aan alle leerlingen, nee, dat is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle docenten die het dus eens moeten raken over de rol die taal speelt in elke onderwijsleersituatie.

Eigenlijk heb je met deze twee uitgangspunten inhoudelijk nog niet zoveel vastgelegd maar ze geven een ideale (samenwerkings)structuur voor onderwijs aan. Die structuur geeft een enorme steun aan de lerende leerlingen: die leren, in één ononderbroken lijn, vanuit één taalperspectief van en over de werkelijkheid op school en daarbuiten. Maar die structuur ondersteunt ook de docenten: die kunnen vanuit eenzelfde taalperspectief van elkaar leren wat 'goed' onderwijs is en elkaar helpen bij de planning en realisering ervan samen met de leerlingen.

Natuurlijk wist en weet de VON ook inhoudelijk wat 'goed' moedertaalonderwijs is. Daarnaar verwijst de derde slogan.

Modern moedertaalonderwijs

Wat dat inhoudt is niet in kort bestek verantwoord te beschrijven. Ik noem een paar aspecten zonder op de

daarachter liggende mens- en maatschappijvisie in te gaan.

De onderwerpen die in modern moedertaalonderwijs aan bod komen, kiezen de leerlingen en de docent gezamenlijk; criteria daarbij zijn de praktische bruikbaarheid van wat je leert aan die onderwerpen of de interesse die je erin hebt. Het vak wordt niet opgedeeld in onderdeeljes en vaardigheden, maar komt steeds zoveel mogelijk als totaliteit aan bod. Niet eindeloos oefenen staat centraal, maar reflectie op wat er gebeurd is. De taalvaardigheid waarover leerlingen al beschikken, wordt niet 'weggewerkt', maar uitgebouwd; de culturen waarin die taalvaardigheid ingebed ligt, worden niet ontkend, maar erkend. Taaltoetsen dienen diagnostische doelen, geen selectieve; ze zijn levensrecht en niet onderworpen aan allerlei, voor het taalonderwijs irrelevante meettechnische rimram.

De deskundigheden van docenten zijn het uitgangspunt bij de vormgeving van het taalonderwijs; niet het leerplan of het examen, niet het schoolboek of het 'ondersteuningsaanbod', niet de traditie of de academische discipline.

Hoewel de voorraad nog lang niet uitgeput is: ik houd op met het opsommen van al die prachtige VON-idealen die aan actualiteit mijns inziens nog nauwelijks ingeboet hebben. Het zal inmiddels duidelijk zijn dat de VON wist wat ze wilde. En als de huidige VONners die (deels) nog onvervulde idealen ook nu nog breed ondersteunen, weet de VON ook vandaag de dag nog wat ze wil en dus wat ze moet doen. Maar daar zit een probleem volgens mij. Ik zal dat proberen uit te leggen; het gaat er mij daarbij niet om iemand de schuld te geven van het ontstaan van dat probleem.

Net als zoveel andere verenigingen en organisaties heeft de VON in de afgelopen tien jaar heel wat leden verloren zonder dat door nieuwe aanwas te hebben kunnen compenseren. Ik heb geen zin in uitvoerige analyses, maar ik denk dat ik voor iedereen in het onderwijs duidelijk ben, als ik het in verkorte vorm zeg: tegenover een winter van Deetman, een extreme (onderwijs)-variant van de ook niet malse winter van Lubbers sta je machteloos. Dat ledenverlies moet je dus maar mensmoedig dragen en wachten op betere tijden. (Die lente van Wallage, waar blijft die toch?) Dat is overigens makkelijker gezegd dan gedaan, want ledenverlies betekent geldverlies en dus bezuinigen. Dat heeft de VON, voor zover ik dat kan overzien, met veel inventiviteit en creativiteit gedaan. Maar ongewild is één gevolg daarvan mijns inziens te lang als ernstig — misschien

moet ik zelfs zeggen: verwoestend — probleem onopgemerkt gebleven. De VONners — samen wellicht een Gideonsbende vormend, ook vroeger al, maar dat is niet ernstig — verdwenen uit beeld en 'verwerden' tot *Moer*-lezers. Nou heb ik niks tegen *Moer*-lezers, integendeel, maar lezers zitten per definitie in een hoekje en naar mate hun lectuur boeiender is, komen ze steeds minder makkelijk daaruit.

Anders gezegd — en ik verklap daarmee geen geheim —: onmiskkenbaar zit de VON in bestuurlijke moeilijkheden; maar wat mijns inziens erger is — en tegelijk een dieper liggende 'oorzaak' van de bestuurlijke problemen —: de VON heeft veel te weinig invloed op de actuele ontwikkelingen in het moedertaalonderwijs om haar idealen dichterbij te brengen. Ik noem twee voorbeelden van die tanende invloed; het rijtje is makkelijk uitbreidbaar.

1 Naar het zich thans laat aanzien zal het VON-gehalte van het moedertaalonderwijs zoals dat nu ontwikkeld wordt voor de basisvorming niet bijster groot zijn, als er niets verandert. Waren de eindtermen basisvorming BO en VO in de eerste versies maar schimmen van VON-idealen, ondanks de inspanningen van Addie Gertsens in de commissie VO, nu de verzorgingsstructuur zich er definitief meester van maakt — CITO, SLO, Procesmanagement, Nascholing —, is er nauwelijks meer sprake van VON-invloed; laat staan dat de VON een tegenbeweging op gang krijgt die een alternatief ontwikkelt.

2 Wie het eindverslag van de CVEN leest, ontkomt niet aan de indruk dat de toetstechnen en taalkundigen wel zeer ruim aan hun trekken zijn gekomen. Maar wie kennis wil nemen van het minderheidsstandpunt van Hans Goosen die voor de VON in de CVEN zat, komt terecht in een noot en heeft bijna een vergrootglas nodig om ze te kunnen lezen.

Vanuit het huidige bestuur van de VON ben ik gevraagd een poosje het voorzitterschap op me nemen om zo te helpen in ieder geval de bestuurlijke probleempjes weer in de greep te krijgen. Ik heb positief op dat verzoek gereageerd zoals mag blijken uit deze eerste 'Van de voorzitter a.i.'. Maar als mijn analyse over de 'vervagende VONners' en de afnemende invloed van de VON klopt, kunnen de bestuurlijke problemen pas opgelost worden *als die vervagende VONner weer smoeft krijgt*, als het bestuur weer weerwerk van de leden krijgt, als, met andere woorden, op de een of andere manier de ledenvergadering weer leven ingeblazen wordt. Dat hoeft niet

op dezelfde manier als vroeger, maar het lijkt me per se noodzakelijk dat de leden weer hun stem verheffen. Pas dan kan ook de VON weer haar stem krachtiger verheffen, pas dan kan het bestuur weer echt besturen.

Als voorzitter a.i. stel ik dan ook voor dat de VON zich ten doel stelt dat er binnen twee jaar weer een tamelijk vaste groep van tenminste 25 VON-leden is (exclusief bestuurs- en redactieleden) die bereid is twee keer per jaar met het bestuur te discussiëren en te debatteren over bestaande en gewenste ontwikkelingen in het moedertaalonderwijs en de manier waarop de VON daarop invloed kan en moet uitoefenen. Daarnaast stel ik voor dat de VON zich ten doel stelt dat er binnen twee jaar een vlottende groep van tenminste 40 VON-leden is, die bereid is eenmaal per jaar aan een themabijeenkomst deel te nemen.

Bij dezen roep ik alle 'echte' VONners, veteranen, amateurs of nieuwelingen, op om zich op zaterdag 4 april (14.00 – 16.30 uur) samen met het bestuur te buigen over de vraag of de twee doelen die ik net geformuleerd heb het waard zijn na te streven. En als daarop een positief antwoord volgt, wat dan de beste manier is om ze te realiseren. Natuurlijk komen ook de gebruikelijke punten aan de orde – zoals de financiën en de besteding daarvan –, maar het gaat allereerst om de discussie over de herleving van de VONner.

Wie alvast op dit stukje wil reageren, in wat voor zin dan ook, die nodig ik daartoe van harte uit.²

Noten

1 In de eerste jaren van haar bestaan maakte de VON veelvuldig gebruik van taalgrapjes, vooral op naamgevingsgebied. Ik gebruik er hier een paar; voor nieuwe of vergeetachtige VONners licht ze toe. Kokon was de naam van de tweejaarlijkse commissie die de tweejaarlijkse VON-konferenties organiseerde. Kwikgroepjes waren groepjes die zich een korte tijd met 'iets' bezighielden en dan weer verdwenen. De WAR was de Wetenschappelijke Adviesraad van de VON. Onder zijn supervisie verscheen een WARboek, getiteld *Creatief Taalonderwijs* en met als ondertitel *Van klein praten tot groot schrijven*.

2 Schriftelijke of telefonische reacties kunnen naar Jan Sturm, Boslaan 2, 7231 DH Warnsveld (05750: 2 79 17).